

θέσεις

για

το

μικροαστισμό

&

την

αντικουλτούρα

στην

Ελλάδα

[Στα δύο πρώτα μέρη ασχοληθήκαμε με την περίοδο ακμής του μικροαστισμού και της αντικουλτούρας στην Ελλάδα. Σ' αυτό το τελευταίο μέρος ερευνούμε τα αίτια της παρακμής τους στο πλαίσιο της πραγματικής διεθνοποίησης του ελληνικού καπιταλισμού.]

28

Ό,τι κι' αν ισχυρίζονται οι νεοφιλελεύθεροι οικονομολόγοι και οι όψιμοι "εχθροί" του Κράτους για τα "υπερβολικά" έξοδα του δημοσίου, ένας οποιοσδήποτε ψύχραιμος αυλικός του Κράτους θα μπορούσε άνετα ν' αποδείξει ότι αυτά τα έξοδα ήταν αναγκαία αφ' ενός σαν τρόπος αφομοίωσης της ταξικής πάλης στην Ελλάδα τη δεκαετία του 70-αρχές 80 και αφ' ετέρου σαν μέρος των απαραίτητων εξόδων της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, σ' όλες τις "αναπτυγμένες" καπιταλιστικές χώρες, το Κράτος επιτελεί δύο βασικές αλλά και αντιφατικές μεταξύ τους λειτουργίες -την εξασφάλιση της ιδιωτικής συσσώρευσης κεφαλαίου και τη νομιμοποίηση των εκμεταλλευτικών κοινωνικών σχέσεων. Η πρώτη λειτουργία εκπληρώνεται μέσω του σχηματισμού κοινωνικού κεφαλαίου (κοινωνική επένδυση, π.χ. κρατικές επιχειρήσεις, και κοινωνική κατανάλωση, π.χ. κοινωνική ασφάλιση). Η δεύτερη μέσω των κοινωνικών εξόδων (κοινωνική πρόνοια). Είναι προφανές ότι η ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου και της κοινωνικής πρόνοιας είναι ταυτόχρονα και η ολοκλήρωση του Έθνους-Κράτους.

Από το 1975 και πιο οργανωμένα από το 1981, με τη θεσμοθέτηση του κοινωνικού μισθού και της ΑΤΑ στο δημόσιο αρχικά και κατόπιν τον ιδιωτικό τομέα, ο μισθός στην Ελλάδα παύει ν' αντιμετωπίζεται απλά σαν κόστος και γίνεται ουσιαστικό ρυθμιστικό στοιχείο της οικονομίας. Το Κράτος προσπαθεί να διαχειριστεί τα αιτήματα του εργατικού κινήματος για αυξήσεις μισθών και δημοσίων δαπανών μ' έναν αποδοτικό τρόπο. Ταυτόχρονα, αφού ο βιομηχανικός δεσποτισμός έχει πληγεί ανεπανόρθωτα, επιχειρεί να επιβάλλει νέες μορφές εργασιακής πειθαρχίας στις "προβληματικές" και τις δημόσιες επιχειρήσεις μέσω των "συμμετοχικών συμβουλίων", των "συνελεύσεων κοινωνικού ελέγχου" και της προώθησης της "συνυπευθυνότητας". Τίποτε απ' αυτά δεν αποδίδει και οι καπιταλιστές αδυνατούν να συνδέσουν την αύξηση των μισθών με βελτίωση της παραγωγικότητας (στη βιομηχανία, στο διάστημα 1980-85 οι οικονομολόγοι καταμετρούν άνοδο της ωριαίας αμοιβής κατά 22% και βελτίωση της ωριαίας παραγωγικότητας μόνο 1% -τι καταστροφή!). Έπειτα η περαιτέρω καπιταλιστική ανάπτυξη στο βιομηχανικό τομέα είναι υποτονική αφού οι εκτός των υπηρεσιών παραγωγικές επενδύσεις του Κράτους είναι ελάχιστες τη δεκαετία του 80. Σύμφωνα με τους πίνακες της ΕΣΥΕ και της Τράπεζας της Ελλάδας η κύρια αιτία αύξησης των κρατικών δαπανών ήταν η ραγδαία αύξηση των μισθών και των συντάξεων. Η ταξική πάλη επέβαλλε στο Κράτος όχι μόνο να πληρώσει αλλά και να μετατραπεί στο βασικό εργοδότη της χώρας μια και ο ρυθμός αύξησης των δημοσίων υπαλλήλων τη δεκαετία του 80 ήταν διπλάσιος εκείνου της αύξησης της εκμίσθωσης στον ιδιωτικό τομέα. Μιλάμε βέβαια πάντα για τη "φανερή" οικονομία.

Η εμπορευματική οικονομία αναπτύσσεται στην Ελλάδα είτε στη βάση της βιοτεχνίας και της μικροεπιχείρησης, είτε, έμμεσα, με την κρατική αναδιανομή του πλούτου. Τα ίδια τα αυξανόμενα ελλείματα του δη-

μοσίου είναι καταναλωτικής φύσης. Η έξοδος των προλεταρίων από τη φτώχεια σημαίνει είτε διορισμό στο δημόσιο είτε μαγαζί. Συχνά και τα δύο ταυτοχρόνως.

Έπειτα η όποια ανάπτυξη του κοινωνικού κράτους στην Ελλάδα είναι περιορισμένη αφού η αύξηση των γενικών κρατικών δαπανών οφείλεται κατά 80% στις πληρωμές συντάξεων. Το ρόλο της "κοινωνικής πρόνοιας" εξακολουθεί να τον διατηρεί όπως πάντα και όπως μπορεί η οικογένεια. Η εξάρτηση εν μέρει από το Κράτος εν μέρει από την οικογένεια είναι σχεδόν ολοκληρωτική. Κι' αυτό δεν είναι ένα ζήτημα ηθικής τάξης. Είναι το τίμημα που πρέπει κανείς να πληρώσει για να εξασφαλίσει ένα μίνιμουμ φτωχού χρήματος.

29

Βρισκόμαστε στα μέσα της δεκαετίας του 80. Οι εκπρόσωποι του κεφαλαίου εγκαινιάζουν την επίθεση στην ...κοινωνία της κατανάλωσης. "Καταναλώνουμε περισσότερα απ' όσα παράγουμε" προειδοποιεί ο πρωθυπουργός. "Βολεμένοι δημόσιοι υπάλληλοι ζουν εις βάρος των χαμηλόμισθων του ιδιωτικού τομέα" καταγγέλει ο "Οικονομικός Ταχυδρόμος". Τι έγινε; Ανακάλυψε το κεφάλαιο την "ποιότητα ζωής" και την "κοινωνική δικαιοσύνη" και βγήκε στην αγορά να τις προπαγανδίσει; Όχι βέβαια! Απλά οι κρατικές δαπάνες αυξάνονταν με ταχύτερο ρυθμό από τα προσφερόμενα μέσα για την πραγματοποίησή τους, δηλαδή τα κρατικά έσοδα. Κι' αυτήν την κρίση του Κράτους, που προκάλεσε η όξυνση της ίδιας του της αντιφατικής λειτουργίας, δεν ήταν διατεθειμένο φυσικά να την πληρώσει το κεφάλαιο, που ήδη "υπέφερε" από κρίση κερδοφορίας εξαιτίας των επιπτώσεων της ταξικής πάλης. Στα τέλη του 1985, επικαλούμενη την ογκούμενη αύξηση των δανειακών αναγκών του κρατικού τομέα, και τη συγκυριακή επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου, η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ εγκαταλείπει την ιδιόμορφη λαϊκίστικη κεϋνσιανή-σοσιαλδημοκρατική πολιτική της πρώτης τετραετίας της και υιοθετεί ένα πρόγραμμα λιτότητας με στόχο τη συμπίεση των μισθών και τον περιορισμό των δημοσίων δαπανών. Αυτοί ήταν οι όροι που συνόδευσαν το δάνειο 1.3 δις λιρών που δόθηκε στην Ελλάδα από την ΕΟΚ την εποχή εκείνη. Έτσι ο ελληνικός καπιταλισμός εισέρχεται στη φάση της πραγματικής διεθνοποίησής του, ή καλύτερα, εισέρχεται στη διεθνή χρεωστική οικονομία, τη σύγχρονη μορφή αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου σε πλανητική κλίμακα. Οι μισθοί μειώνονται κατά 12,5 % το διάστημα 1985-87 ενώ τα κέρδη του ιδιωτικού κεφαλαίου αυξάνονται κατά 150% το 1987.

Η διετία 1985-87 είναι περίοδος έντονων κοινωνικών αγώνων ενάντια στην επίθεση του κεφαλαίου. Αν και υπήρξαν νικηφόρες απεργίες όπως αυτή των ΟΤΑ στα τέλη του 1986, το απεργιακό κίνημα που φούντωσε στις αρχές του 87 με επίκεντρο τους οργανισμούς "κοινής ωφελείας", δεν κατάφερε ν' απαλλαγεί από το θανάσιμο εναγκαλισμό των συνδικαλιστικών ηγεσιών και ν' ανατρέψει την κυβερνητική πολιτική. Επιπλέον η συμβολή του ΚΚΕ στην ακύρωση της δυναμικής του κινήματος ήταν σημαντική.

Την ίδια περίοδο εμφανίζεται για πρώτη φορά τόσο βίαια στο προσκήνιο η περιθωριακή προλεταριακή νεολαία των συνοικιών (άνεργοι, προσωρινοί, μαύροι εργάτες), στην κατάληψη του Πολυτεχνείου το 85 και στις συγκρούσεις στα Εξάρχεια, και από κοντά οι μαθητές των Πολυκλαδικών Λυκείων. Οι καταλήψεις των σχολείων από τον Οκτώβρη ως το Δεκέμβρη του 86 ήταν το προμήνυμα της θύελλας που θα επακολουθούσε λίγα χρόνια αργότερα.

Αν και τα δύο αυτά κινήματα δεν συναντήθηκαν -ήταν πολύ νωρίς για κάτι τέτοιο αφού τότε ήταν η περίοδος που τα μαζικά πολιτικά κόμματα βρίσκονταν στο ζενίθ της αφομοιωτικής τους δύναμης- εν τούτοις οι κοινωνικοί κραδασμοί έγιναν έντονα αισθητοί στην κομματική οργάνωση του ΠΑΣΟΚ που έχασε πάνω από το 60% των μελών της, κυρίως μισθωτούς. Τόσο αυτή η φθορά όσο και απεργίες σαν αυτή των καθηγητών το καλοκαίρι του 88, όταν η βάση στράφηκε ενάντια στην ηγεσία της ΟΛΜΕ, σ' έναν συντεχνιακό μεν αλλά αυθόρμητο αγώνα, προανάκρουσμα "δυσάρεστων" εξελίξεων και γι' άλλους εργασιακούς χώρους, ανάγκασαν το ΠΑΣΟΚ ν' ανακόψει προσωρινά το "πρόγραμμα σταθεροποίησης της οικονομίας" κι' έτσι το 88-89 οι μισθωτοί πήραν πίσω περίπου το ήμισυ των απωλειών τους.

Μια πρωτοφανής ιδεολογική εκστρατεία συκοφάντησης των εργατικών κινητοποιήσεων και ενοχοποίησης των μισθολογικών διεκδικήσεων συνοδεύει τις κοινωνικές συγκρούσεις από το 1985 μέχρι σήμερα. Κατηγορίες ενάντια στις "συντεχνίες" και τα "ρετιρέ του δημόσιου τομέα" από τις ηγεσίες και τους κονδυλοφόρους του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ (η ένταση των λεγόμενων τους αυξομειώνεται ανάλογα με το ποιος από τους δύο βρίσκεται στην κυβέρνηση). Αυτή την ιδεολογική φόλα των πολιτικών κομμάτων, των αφεντικών, των μικροαστών και των ΜΜΕ δε τη φάγανε μόνο οι ιδιωτικοί υπάλληλοι -που, καθώς είναι πιο κακοπληρωμένοι, οι προπαγανδιστές εξυπνα τους έφεραν σ' αντιπαράθεση με την υποτιθέμενη αριστοκρατία της εργατικής τάξης- αλλά και ο αντιεξουσιαστικός χώρος!

Η καθεαυτό φάση της αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου αρχίζει το 1990 με το νέο δάνειο 3 δις δολλαρίων από την ΕΟΚ και τις πολιτικές οδηγίες του ΔΝΤ που το ενέκρινε. Προετοιμάστηκε δε από την πλήρη ανασύνταξη του πολιτικού παιγνιδιού την κρίσιμη διετία 89-90. Ανασύνταξη άμεσα συνδεδεμένη με την εργατική δυσφορία των προηγούμενων χρόνων και τις διεθνείς εξελίξεις, όπως η κατάρρευση των ανατολικών κρατικοκαπιταλιστικών καθεστώτων. Με αφορμή ένα συνηθισμένο στις δημοκρατίες οικονομικό σκάνδαλο, που άλλωστε κανείς δεν θυμάται σήμερα, η αριστερά ανέλαβε από το τέλος του 88 την πρωτοβουλία

για μια συνεργασία όλων των πολιτικών κομμάτων με στόχο τη "δημοκρατική διέξοδο από την κρίση", -εννοούμενη, πέρα από την καταστροφολογία για την οικονομία "μας", και σαν "κρίση ήθους και ύφους της εξουσίας" -την "κάθαρση" και "το νοικοκύρεμα της οικονομίας". Στις αρχές του 90, και με αποκορύφωμα την οικουμενική κυβέρνηση, όλοι οι ψευτοανταγωνισμοί (δεξιά/αριστερά, αφεντικά / συνδικάτα) κατέρρευσαν και σχηματίστηκε ένα ενιαίο εθνικό μέτωπο, ανάλογο μ' αυτά που δημιουργήθηκαν σ' όλα τα βαλκανικά έθνη-κράτη την ίδια εποχή. (Σήμερα ξέρουμε πολύ καλά πως ορισμένα απ' αυτά επιδίωξαν την κοινωνική συναίνεση στην καπιταλιστική αναδιάρθρωση -ακόμα και μέσω του πολέμου).

Αυτές οι πολιτικές αλλαγές δε θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν αν δεν είχαν τη βοήθεια του καλπάζοντος ρεφορμισμού της καθημερινής ζωής, της ήδη κυριαρχούσας πολιτικής του "προσωπικού" στην ελληνική κοινωνία των ιδιωτών που μόνος συνδετικός της κρίκος απέμενε πλέον η εθνικιστική ιδεολογία.

Ο μοχλός της καθεαυτο φάσης της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης μετά τις εκλογές του 90 φέρει ένα παγκοίμως γνωστό όνομα: ιδιωτικοποιήσεις. Στόχος είναι η αλλαγή των εργασιακών σχέσεων. Απαξίωση του εμπορεύματος εργασία με τη μορφή της ελαστικοποίησης και του εφεδρικού στρατού των ανέργων, μέσω της εκκαθάρισης των "μη επαρκώς αξιοποιούμενων" κεφαλαίων (κρατικοποιημένες "προβληματικές" επιχειρήσεις), των περικοπών των κοινωνικών δαπανών και της εξώθησης προς την ιδιωτική ασφάλιση, της συμπίεσης των μισθών. Πολύ σύντομα άρχισε να γίνεται βαβούρα για την "αναγκαιότητα" ιδιωτικοποίησης των ΔΕΚΟ προς "ανακούφισιν των δημοσίων ελλειμμάτων", δηλαδή για να επιτευχθεί η απραγματοποίηση μέχρι σήμερα συστηματική σύνδεση μισθού-παραγωγικότητας που πάντα συναντούσε την αντίσταση των μισθωτών σ' αυτές τις επιχειρήσεις.

Από δω και μπρος υπ' αριθμόν ένα στόχος του κεφαλαίου γίνονται ο άκαμπτος, επιπλωμένος εργάτης του δημόσιου τομέα, ο προσδεμένος στη μικροϊδιοκτησία του αγρότης, ο εξαρτημένος από τις κρατικές προμήθειες και τις φοροαπαλλαγές μικροαστός. Η "κρίση του χρέους" είναι ο μηχανισμός μέσω του οποίου το κεφάλαιο επιχειρεί ν' ανατρέψει ολόκληρη τη δομή της νεοελληνικής κοινωνίας και να γείρει την πλάστιγγα προς το μέρος του. Να χρησιμοποιήσει την "κρίση" σαν αφετηρία ενός νέου κύκλου συσσώρευσης.

Οι άγριες απεργίες που ξεκίνησαν το φθινόπωρο του 90 και κορυφώθηκαν το 1991-92 έσυραν τις συνδικαλιστικές ηγεσίες από δω κι' από κει σε μια προσπάθειά τους να επιβάλλουν την εργασιακή ειρήνη που είχαν υποσχεθεί στ' αφεντικά. Δεν κατάφεραν τίποτα ουσιαστικό (εκτός ίσως από το να πείσουν ότι οι αγώνες ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις πρέπει να γίνουν με γνώμονα "το εθνικό συμφέρον", "ενάντια στο ξεπούλημα του εθνικού πλούτου", σύνθημα που δυστυχώς έχει επικρατήσει.) και ήδη από τα μέσα του 93 οι έγκριτοι κονδυλοφόροι παρατηρούσαν ότι η ηγεσία της ΝΔ στάθηκε ανίκανη να διαχειριστεί τις πολιτικές και κοινωνικές ισορροπίες προς όφελος του κεφαλαίου και να κατευνάσει τη δυσαρέσκεια της εργατικής τάξης και ως εκ τούτου έπρεπε να μας αδειάζει τη γωνιά.

Μέσα στο 1994 το ΠΑΣΟΚ προσπάθησε να επεξεργαστεί ένα σχέδιο αναδιάρθρωσης "με ανθρώπινο πρόσωπο" -μια έκφραση που αποκαλύπτει την οικουμενική παραδοχή ότι ο καπιταλισμός είναι βεβαιωμένα ένα αντιανθρώπινο σύστημα. Αρχές του 95 ξεκινούν την εφαρμογή του με την επίθεση στους αγρότες, ελέω GATT, και τους μικροαστούς. Στόχος τους είναι η καταστροφή της οικογενειακής μικροεπιχείρισης που θα φέρει τα "συμβοηθούντα μέλη" της οικογένειας από τον προνοιακό μικρόκοσμο της στις ανοιχτές αγκάλες της ευέλικτης αγοράς εργασίας. Και έπεται ο δεύτερος γύρος των ιδιωτικοποιήσεων. Το χοντρό παιγνίδι τώρα αρχίζει.

30

Ποιά είναι η σύνθεση της ελληνικής εργατικής τάξης; Ας ρίξουμε μια ματιά στις στατιστικές έρευνες. Σύμφωνα με στοιχεία του 1989 οι μισθωτοί αποτελούσαν το 51,3 % του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (το χαμηλότερο ποσοστό μισθωτών στις χώρες της ΕΟΚ) ενώ σύμφωνα με άλλα στοιχεία του 1992 υπολογίζονταν στο 60%. Απ' αυτούς το 1/3 περίπου είναι στο δημόσιο τομέα. Η πλειοψηφία εργάζεται στις υπηρεσίες ενώ στη βιομηχανία-βιοτεχνία απασχολείται το 20% των μισθωτών. Όταν μιλάμε για βιομηχανία στον ιδιωτικό τομέα μιλάμε για, ως επί το πλείστον, μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Κατά 94% απασχολούν ως 9 άτομα. Μόλις το 6% των βιομηχανικών εργατών δουλεύει σε επιχειρήσεις με περισσότερους από 100 εργαζόμενους. Σ' αυτούς τους μικρούς εργασιακούς χώρους τα σωματεία είναι σχεδόν ανύπαρκτα, όπως επίσης και στις εμπορικές επιχειρήσεις, και κυριαρχούν οι "προσωπικοί" δεσμοί ανάμεσα στ' αφεντικά και τους "μόνιμους" εργάτες (βλ. γλύψιμο, δουλοπρέπεια, κουτοπονηριά κλπ). Οι μισθοί εν γένει βρίσκονται σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Μόλις το 35% των μισθωτών υπερέβαινε τις 100.000 το μήνα το 1993, ενώ οι συντάξεις είναι οι κατώτερες στην ΕΟΚ. Ως εκ τούτου το φαινόμενο της δεύτερης δουλειάς και της παραοικονομίας είναι εκτεταμένο. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Γραμματείας Σωματεμπορίας και Εξανδραποδισμού των Εργατών 200.000 γυναίκες δουλεύουν στο φασόν (σε μικρές βιοτεχνίες και ατομικά νοικοκυριά) -πράγμα που σημαίνει ότι τα μεροκάματα στη βιομηχανία ρούχων σπάνε διαρκώς- ενώ οι μισοί μισθωτοί (των μεταναστών συμπεριλαμβανομένων) φέρονται να είναι άνεργοι, παράνομοι ή υποαπασχολούμενοι στη μαύρη αγορά εργασίας. Φασόν, μαύρες εργολαβίες στις οικοδομές και τα ναυπηγεία, νομαδισμός του τουριστικού προλεταριάτου από την άνοιξη ως το φθινόπωρο, "ελεύθεροι επαγγελματίες" με "δελτία παρο-

χής υπηρεσιών", δουλειά στο σπίτι, εποχιακή αγροτική εργασία από τις "μειονότητες" · εν ολίγοις ... ο σώζων εαυτόν σωθήτω! Έξω από τον ευρύ δημόσιο τομέα, όπου το 57% των εργατοϋπαλλήλων είναι συνδικαλισμένο, εδώ και 15 χρόνια και η λέξη μόνο "απεργία" ακούγεται σαν ανέκδοτο. Αν σκεφτούμε δε τη συνεχιζόμενη νοοτροπία των δημόσιων -μόνο από σπόντα, επειδή υποστήριξαν πολιτικά τη σύντομη σοσιαλδημοκρατική περίοδο του ελληνικού καπιταλισμού στις αρχές του 80, βοήθησαν προσωρινά την κατάσταση και για ορισμένες άλλες κατηγορίες μόνιμων εργατών -και την αυτοϋποτίμηση των νεαρών αντικουλτουριάρηδων εργατών και εργατριών δεν είναι ν' απορεί κανείς για τον ατομικισμό που διακατέχει την τάξη. Μόνο η γενίκευση των απολύσεων και της ελαστικοποίησης έχει αρχίσει πρόσφατα να ωθεί κάποιες μικρές μερίδες της τάξης στο ν' αναγνωρίζουν τα δικά τους χάλια στη μαυρίλα των "άλλων".

31

Αν είναι κάτι που αποδεικνύει τη διεθνοποίηση του ελληνικού καπιταλισμού περισσότερο απ' ο,τιδήποτε άλλο, αυτό είναι η ραγδαία αύξηση του αριθμού των μεταναστών τα τελευταία χρόνια. Τα στοιχεία της ΓΣΕΕ ανεβάζουν τον αριθμό των "ξένων" εργατών στο 10% του ενεργού πληθυσμού και συνεπώς στο 20% των μισθωτών. Μιλάμε για γύρω στους 350.000 παράνομους μετανάστες από τα Βαλκάνια, την Ανατ. Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική. Αν σ' αυτούς προσθέσουμε κάπου 100.000 Ρωσοπόντιους και "Βορειοηπειρώτες" (βαπτισμένους Αλβανούς δηλαδή) τότε η Ελλάδα έχει κατ' αναλογία την πρωτοπορία ανάμεσα στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, όσον αφορά την προσέλευση μεταναστών. Το ρεκόρ αυτό έχει την εξήγησή του: η ύπαρξη μιας γιγάντιας παραοικονομίας -ζήτηση παράνομης, φτηνής εργασίας- δε θα μπορούσε παρά να αφομοιώσει τους νεοεισερχόμενους προλετάριους διατηρώντας παράλληλα τους αντίστοιχους ντόπιους μαύρους και κινητικούς. Οι μετανάστες χρησιμοποιούνται στις οικοδομές, σ' ένα μέρος των υπηρεσιών και της βιοτεχνίας, σε αγροτικές και οικιακές δουλειές προσφέροντας νέες δυνατότητες αποταμίευσης στους μικροαστούς αφέντες τους. Γιατί αν λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι η απασχόληση μεταναστών σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες είναι προς το παρόν ελάχιστη, τότε επιβεβαιώνεται η άποψη ότι η, σε μεγάλο ακόμα βαθμό, μικροαστική ελληνική οικονομία όχι μόνο δέχτηκε, αρχές του 90, σωτήρια ένεση ζωής από την κατά βάση παράνομη μετανάστευση αλλά ίσως μπορέσει έτσι στο μέλλον να παρατείνει κάπως την επιβίωσή της.

Συνακόλουθα ο ρατσισμός στην Ελλάδα χρωματίζεται πρωτίστως όχι από την αόριστη εχθρότητα του "ντόπιου" απέναντι στον "επίφοβο, πεινασμένο ξένο" αλλά από την πολύ συγκεκριμένη διάθεση του μικρομεσαίου αφεντικού να εκμεταλλευτεί πλήρως και με τους καλύτερους γι' αυτόν όρους τον "Αλβανό" του: θα τον καταδώσει στους μπάτσους κατακρατώντας τις πενιχρές αποδοχές του (ή θα τον κρύβει απ' αυτούς όσο τον χρειάζεται) και πάντοτε θα τον αντιμετωπίζει με την απαιτούμενη περιφρόνηση ώστε να τον κρατά πειθήνιο στη θέση του. Η ταυτόχρονη κακομοιριά και κτηνωδία του μικροαστού βρίσκουν στο μετανάστη υπάλληλο ένα πιο πρόσφορο έδαφος απ' ό,τι σ' ένα "ντόπιο" μαύρο ή χαμηλόμισθο.

Το φαινόμενο του ρατσισμού εντός του ήδη πολυεθνικού προλεταριάτου δεν έχει πάρει ακόμα στην Ελλάδα τις διαστάσεις που έχει στην Ευρώπη ή τη Βόρειο Αμερική. Επειδή όμως η αναδιάρθρωση του καπιταλισμού έχει ασφαλώς μέλλον και στην Ελλάδα, γεγονότα σαν αυτό των Αγίων Αναργύρων είναι πιθανόν να πληθύνουν. Ήδη η φιγούρα του πολυεθνικού μετανάστη εργάτη προσομοιάζει αυτή του "ντόπιου" μαύρου εργάτη και γενικότερα του περιπλανώμενου είτε από ιδεολογία είτε από ανάγκη. Σ' αυτήν την περίπτωση του ρατσισμού από τα κάτω πρόκειται για διαμάχες μεταξύ "ξένων". Και ειδικότερα εντός των μεταναστών όλες οι διαιρέσεις της τάξης αναπαράγονται ακόμη πιο δραματικά. Γιατί δεν είναι ούτε μια συμμαγής κοινότητα ούτε φυσικά το "επαναστατικό υποκείμενο" της εποχής μας.

Απέναντι στο ρατσισμό που τον βλέπουμε σαν μια ακόμα ιδεολογική συντεταγμένη της παγκόσμιας αποσύνθεσης του προλεταριάτου, η αριστερή φιλεύσπλαχνη πρόταση της εξίσωσης στην εκμετάλλευση και της πατερναλιστικής ενσωμάτωσης των μεταναστών στα ελληνικά συνδικάτα -αυτά που δεν προλαβαίνουν να μετρούν τις απώλειές τους σε έλληνες προλετάριους- αναμασά φλυαρίες του παρελθόντος. Γράφαμε στο προηγούμενο τεύχος: "...Απέναντι στην ουτοπία αυτή ρεαλιστικότερες θα φαντάζουν πάντα οι προτεινόμενες ρεφορμιστικές λύσεις των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων και των συνδικάτων (π.χ. ΓΣΕΕ) για χορήγηση αδειών σε ορισμένους μετανάστες (εποχιακούς) καθιστώντας τους νόμιμους, έτσι ώστε να διατηρείται η επιθυμητή από το Κράτος διαίρεση και εντός των μεταναστών σε παράνομους και νόμιμους". (1)

Πράγματι, σχετικά πρόσφατα η ΓΣΕΕ συμβάλλοντας στην πάλη κατά του ρατσισμού, "για το σεβασμό των κατακτήσεων και της νομιμότητας στην αγορά" και "την υλοποίηση της αρχής της κοινωνικής και ταξικής αλληλεγγύης" δημοσίευσε τις θέσεις της για τους μετανάστες προτείνοντας τη δημιουργία κοινής επιτροπής της ΓΣΕΕ με την κυβέρνηση για την επεξεργασία μιας πολιτικής επί του θέματος. Πιο συγκεκριμένα προτείνουν:

-Να υπάρξει καταγραφή και νομιμοποίηση όλων των μεταναστών. Να καλεστούν δημόσια από την κυβέρνηση να δηλώσουν τα στοιχεία τους και αυτοδίκαια να νομιμοποιούνται.

(1) Όψεις της κοινωνικής γεωγραφίας της γερμανίας, στο τεύχος 4, σελ. 27.

-Όσοι εργοδότες απασχολούν μετανάστες να τους δηλώσουν μέσα σε 30 μέρες, διαφορετικά θα υπόκεινται σε δώδεκα, με αυστηρές ποινές.

-Να υπάρξει πλήρης εξίσωση των αλλοδαπών με τους έλληνες εργαζόμενους όσον αφορά αποδοχές, επιδόματα, κοινωνική ασφάλιση, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

-Να υπάρξει προτροπή για εγγραφή των αλλοδαπών εργατών στα συνδικάτα.

Ως εδώ ικανοποιείται η ευαισθησία κάθε φιλόanthropu αριστερού. Όμως η ΓΣΕΕ είναι ορθολογική: προτείνει την πρώτη ουσιαστικά μεταναστευτική πολιτική (γιατί ο αστυνομικού χαρακτήρα νόμος του 91 διογκώνοντας απλά την παραοικονομία δεν συμβιβάζεται με τη νέα διεθνιστική λογική του ελληνικού κεφαλαίου που έχει πάρει τα πάνω του χάρη στη δεκάχρονη λιτότητα). Έχοντας υπόψη της την εισφοροδιαφυγή 100 δις ετησίως απ' την παράνομη μετανάστευση και το ότι "η ελληνική εμπειρία δείχνει ότι σε αρκετές περιπτώσεις είναι δυνατόν να ικανοποιηθεί η ζήτηση για φτηνή εργασία με νόμιμα μέσα" μιλά τη γλώσσα που αντιστοιχεί στην σημερινή καπιταλιστική πραγματικότητα:

-Οι άδειες παραμονής και εργασίας στους νόμιμους πια μετανάστες να είναι διάρκειας 6-12 μηνών.

-Όσοι αλλοδαποί δεν ανταποκριθούν στην 3μηνη προθεσμία για να δηλώσουν τα στοιχεία τους ν' απελαύνονται.

-Το Υπ. Εργασίας να έχει το δικαίωμα ν' αναστέλλει επί 6μηνο άδειες εργασίας σε αλλοδαπούς (με τη σύμφωνη γνώμη της ΓΣΕΕ), σε περιόδους και συνθήκες που δικαιολογούν το σχετικό μέτρο.

Αυτό το κυκλικό μοντέλο μετανάστευσης, με τη ΓΣΕΕ σε εποπτικό ρόλο, είναι η κυρίαρχη μορφή διεθνώς κάθε κρατικής μεταναστευτικής πολιτικής και αντιστοιχεί στην ευελιξία των νέων εργασιακών σχέσεων. Ιδιαίτερα η αναφορά σε "περίόδους και συνθήκες" όπου θ' αναστέλλεται η άδεια εργασίας προωθεί όχι μόνο την ιεράρχηση των μεταναστών και τη διαίρεσή τους αλλά εξασφαλίζεται η αυξομείωσή τους ανάλογα με τις καπιταλιστικές ανάγκες και τη γενικότερη "συμπεριφορά" τους.

Η λειτουργική αυτή συνεχής ανακύκλωση των μεταναστών προφανώς δεν θα εμποδίσει την παράνομη εγκατάστασή τους όταν φτάσει η ημερομηνία λήξης των αδειών τους. Γι' αυτό η ΓΣΕΕ ζητά "άρνηση παραμονής ή ανανέωση παραμονής σε αποδεδειγμένα εισερχόμενους στο ελληνικό έδαφος για την άσκηση παράνομης εργασίας". Ενοείται φυσικά ότι πολλοί μετανάστες θ' αφήσουν αυτές τις ρυθμίσεις εξ' αρχής αρνούμενοι ένα προκαθορισμένο χρονοδιάγραμμα παραμονής και προτιμώντας της παρανομία. Όμως ήδη αυτό που προτείνεται είναι ο συστηματικός (και όχι μόνο κατασταλτικός) έλεγχος μιας μεταναστευτικής ροής που δεν θα είναι πια διαρκής και άναρχη.

Δεν υπάρχει βέβαια τίποτα που να μας ξαφνιάζει σ' αυτήν την επίδειξη "ταξικής αλληλεγγύης" απ' την μεριά ενός απ' τους πολλούς βραχίονες του Κράτους. Αφ' ενός ήταν αναγκασμένος να εναρμονιστεί με τις ανάλογες πρωτοβουλίες των ευρωπαϊκών συνδικάτων και αφ' ετέρου έπρεπε να εκδηλώσει το "ενδιαφέρον" του για τους αλλοδαπούς εργάτες. Αυτό δε ξέρει να το κάνει πολύ καλά έχοντας αποκομίσει τεράστια πείρα χρόνων ευνουχίζοντας τους "ντόπιους".

32

Κατά τον ίδιο τρόπο που η ελαστικοποίηση της εργασίας είναι απάντηση στους ταξικούς αγώνες της δεκαετίας του 70 με τα ίδια τους τα όπλα, έτσι και ο μεταμοντερνισμός, η κουλτούρα του εξατομικευμένου εργάτη της εποχής, είναι η απάντηση του κεφαλαίου στις πιο ριζοσπαστικές όψεις της αντικουλτούρας. Ό,τι εκφράζεται μ' αυτήν την πολυχρησιμοποιημένη λέξη δεν είναι παρά η κατάργηση των διαχωρισμών μέσα στη φαινομενικότητα με την ουδέτερη, απονευρωμένη τεχνική του pastiche. Η υλική βάση της μεταμοντέρνας ιδεολογίας είναι η κινητικότητα της εργασιακής δύναμης, η ευέλικτη καπιταλιστική σχέση. Στον μετακινούμενο εργάτη (που τον αποκαλούν σήμερα συνεργάτη) αντιστοιχεί η νέα μαζική κουλτούρα του εφήμερου και της διαρκούς μετάβασης από οθόνες σε μαγαζιά, από ιδεολογία σε ιδεολογία. Πρόκειται για μια αέναη καταναλωτική υιοθέτηση/αναίρεση αντιθετικών σημείων μέσα σ' ένα πλουραλιστικό αλλά αιώνιο παρόν χωρίς ιστορία. Μεταμοντέρνος δεν είναι μόνο ο Φλώρος με την Κοτσίδα ή ο Ηλίθιος με το Κινητό. Είμαστε όλοι μας. Και όλοι είμαστε "διαφορετικοί". Πικρή νίκη της αντικουλτούρας.

Το λάθος της αντικουλτούρας, της νέας αριστεράς και του αναρχο-αριστερισμού στην Αμερική, την Ευρώπη και την Ελλάδα ήταν ότι αντιμετώπισε το καπιταλιστικό Κράτος σαν να ήταν ο Μεγάλος Αδελφός, σαν η αποκλειστική λειτουργία του να ήταν η αυταρχική συγκεντρωποίηση του κοινωνικού ελέγχου. Και του αντιπάρθεσαν κοινωνικές και αισθητικές πρακτικές της "διαφοράς" και της "υποκειμενικότητας". Όμως το Κράτος και το κεφάλαιο δεν προϋποθέτουν την απουσία της αμφισβήτησης και της διαφοράς. Αντίθετα, το Κεφάλαιο και οι εκάστοτε μορφές του Κράτους είναι τα αλλοτριωμένα προϊόντα της ταξικής πάλης (που στην μετά το 68 περίοδο πήρε τη μορφή της έκρηξης της υποκειμενικότητας). Το Κεφάλαιο και το Κράτος δεν δημιουργούν τίποτα· απλά αφομοιώνουν, εκμεταλλεύονται και οργανώνουν την ανθρώπινη δημιουργικότητα. Αν δεν αντιστέκεσαι στην καθημερινή ζωή στη μορφή εμπόρευμα, είτε δηλώνεις φασίστας, είτε αναρχικός ή κομμουνιστής γίνεσαι ευπρόσδεκτος στη μεγάλη οικογένεια του Κεφαλαίου- πράγμα που εξηγεί γιατί όλο και λιγότεροι νοιώθουν πια την ανάγκη να δηλώνουν αναρχικοί ή κομμουνιστές. Ο μόνος όρος που θέτουν το Κεφάλαιο και το Κράτος είναι η συμμετοχή στην αγορά. Πολύ απλά: είσαι διατεθειμένος να πουλιέσαι και ν' αγοράζεις; Αυτά είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του εργά-

τη: η διαθεσιμότητά του και η εξατομίκευσή του. Από κει και πέρα, και με την προϋπόθεση ότι η μέση τιμή της αγοραπωλησίας διατηρείται χαμηλή, κάνε ό,τι γουστάρεις. Όχι μόνο σ' αρχίδια τους αλλά θα σε κάνουν και νούμερο στο μεγάλο σώου των ΜΜΕ. Είναι σε πολύ συγκεκριμένες στιγμές όξυνσης της ταξικής πάλης που η δημοκρατία δείχνει το αυταρχικό της πρόσωπο -η λέξη πρόσωπο χρησιμοποιείται εδώ μεταφορικά αφού η δημοκρατία του Κεφαλαίου είναι ακριβώς μια κοινωνία του αφηρημένου.

Στην Ελλάδα ο μεταμοντέρνος, ή καλύτερα ο μετα-αντικουλτουριάρης όπως θά' πρεπε πιο σωστά να ονομάζεται, είναι ο μεταλλαγμένος δεξιός που βρήκε στην αμφισβήτηση τα απαραίτητα επιχειρήματα για την ατομικιστική-ψευτοηδονιστική του προσαρμογή και ο ανακυκλωμένος αριστερός που επίσης βρήκε εκεί επιχειρήματα εναντίον της πανουκλιασμένης αντιιμπεριαλιστικής και κρατικοκαπιταλιστικής πάλαι ποτέ ιδεολογίας του. Ο μεταμοντερνισμός είναι η καταδίκη της παραδοσιακής μικροαστικής και αριστερής ενοχής. ("Μπορείς να πετυχαίνεις, να πλουτίζεις και να ξεδεύεις, χωρίς να σε ελέγχει ο ιδεολογικός μπάτσος της γειτονιάς σου. Καλύτερα πετυχημένος, πλούσιος και υγιής παρά loser, φτωχός και άρρωστος από γκαντεμιά", έγραφαν οι φτωχομπινέδες δημοσιογραφίσκοι ενός μετατέτοιου εντύπου πριν μερικά χρόνια). Προωθήθηκε από τα παλιά κομματόσκυλα της αριστεράς και του ΠΑΣΟΚ, κυρίως, και σήμερα τρώνε εκεί που άλλοτε φτύνανε γιατί εμείς τους το επιτρέψαμε. Στην καρδιά της γραμμής που ενώνει το αναρχο-φρηκ σύνθημα του 70 "εις οινόνος άριστος αμύνεσθαι περί πάρτης" με το μεταμοντέρνο σύνθημα "εγώ και τώρα" στα τέλη του 80 βρίσκεται η υπόκλιση του "φτιαγμένου" δούλου στην ευέλικτη αναδιάρθρωση της εμπορευματικής οικονομίας. Κι' όμως υπάρχουν ακόμα παλιοί σύντροφοι που καμώνονται πως δεν γνωρίζουν από πού αντλεί τη δύναμή του το "συσσωρευμένο Κεφάλαιο".

33

Πίσω από τις παραπάνω θέσεις υπάρχει η σπουδαία διαπίστωση του γερο- Μαρξ: "Οι άνθρωποι φτιάχνουν οι ίδιοι την ιστορία τους, αλλά όχι ελεύθερα, όχι κάτω από συνθήκες που οι ίδιοι επέλεξαν, μα κάτω από συνθήκες που βρήκαν μπροστά τους και κληρονόμησαν από το παρελθόν... Ο αρχάριος που έμαθε μια νέα γλώσσα πάντα μεταφράζει ξανά στη μητρική του γλώσσα". Η μητρική γλώσσα της αντικουλτούρας ήταν η χολλυγουντιανή γλώσσα του εμπορεύματος ατομική εξέγερση. Δεν μπόρεσε λοιπόν να κάνει τίποτ' άλλο από το ν' αυτοαξιοποιηθεί..

Στα μέσα της δεκαετίας του 90 πια πολλά πράγματα έχουν αλλάξει. Η σύγκριση μπορεί να βασιλεύει αλλά δεν κυβερνάται άλλο μια πολιτεία που οι κάτοικοι της έχουν επικίνδυνα διαιρεθεί. Όσο κι' αν προσπαθεί το θέαμα να εξορίσει στο πυρ το εξώτερον τους "γνωστούς-άγνωστους" που το οικοδόμησαν είναι για λόγους αυτοσυντήρησης υποχρεωμένο να διαφημίζει τις ιδέες τους. Η ηθική της εργασίας, οι σοσιαλδημοκρατικές "κατακτήσεις" και το έθνος έχουν πληγεί ανεπανόρθωτα. Και καθώς τα περιθώρια μικροαστικής αποκατάστασης στενεύουν οι εχθροπραξίες ανάμεσα στους προσωρινούς εργάτες του απαξιωμένου κοινωνικού εργοστασίου και τους προσωρινούς σφετεριστές της δύναμής μας θα πληθαίνουν. Κομμουνισμός ή σχιζοφρένεια, οι μέρες αυτής της κοινωνίας είναι μετρημένες.

Λαεναίρ

Για τη συγγραφή αυτών των 33 θέσεων δε βασιστήκαμε μόνο στα βιώματά μας αλλά και σε μια πλειάδα πολύ καλών εργασιών. Ξεχωρίζουν η κριτική της αντικουλτούρας από τους αμερικάνους σιτουασιονιστές την περίοδο 1967-83 και κάποιες αναλύσεις του μικροαστισμού και του τύπου της μισθωτής σχέσης στην Ελλάδα από ορισμένους συγγραφείς επηρεασμένους από την ιταλική αυτονομία και τη σχολή της ρύθμισης που κυκλοφόρησαν τη δεκαετία του 80. Όποιος ενδιαφέρεται να την ψάξει σε βάθος και θέλει μια πλήρη βιβλιογραφία πάνω στα ζητήματα αυτά ας έρθει σ' επαφή μαζί μας μέσω της ταχυδρομικής θυρίδας.

